

Ki kit győz le valójában?

CSIKI LÁSZLÓ: MAGÁNHÁBORÚ

Megtévesztő Csiki László legutóbbi kötetének címe. Magánháború helyett sokkal inkább valamiféle nemzedéki harc védjegyét kellene viselnie, amely állóháború, lövészárkok-háború, megmerevedett frontvonalakkal, s a háború kezdetének ismeretlen, homályos múltba vesző emlékezetével. Hogy ki ellen folyik valójában ez a háború, az persze kérdéses. Az ellenfél ismeretlen, ereje, létszáma legfeljebb sejthető, bizonytalan uniformisa és hovatartozása. Fantom, ködkatona, önmagunkban és a bennünket körülvevő világban rejtőzik, s noha nem támad és nem védekezik, pusztán azzal, hogy jelen van, naponta mérí ránk a súlyosabbnál súlyosabb vereségeket. Helyünkön maradván is csatákat veszítünk menetrendszerűen, s azzal vigasztalhatjuk csak magunkat, hogy azért a háború kimenetele még kérdéses.

Csiki *Magánháborúja* persze nem is háború valójában. Csak a hétköznapi sorozatos vereségeiből összeálló kényszerhelyzet, a Valóság és a Történelem (így, nagy betűvel) fog össze, hogy leszámoljon Csiki hőseivel. A frontvonalak pedig csak látszólag mozdulatlanok. Ott belül azonban egyre nagyobb a térvésztes, a defenzív védelemből szorulás, s vele párhuzamosan egyre nő a vereségtudat. Magánháború? Egy nemzedék kapkodja jobbra vagy balra fejét az összsortűz elől. Egy nemzedék, amely lehet, hogy önmaga ellen harcol.

Csiki László korábbi műveiben is ez a nemzedék, az ő nemzedéke állt a magán-, illetve közháborúk színpadán, de akkor még úgy festett, győztesen is kikerülhet a harcból, melyről fel sem merült, meg kell-e harcolni egyáltalán. Meg kell harcolni, mert más megoldás nem kínálkozik. Az *idegen város*, a *Bevándorlók*, vagy éppen a *Kirakat* hősei azonban nem vették észre, hogy ez a harc felőrli erejüket. A *Magánháborúban* viszont már a kiégett, kifosztott, vereséget szenvedett nemzedék lép elénk, amely a lelke mélyén már sejtí, de el még nem ismeri vereségét. Csiki történeteknek nevezett novellái több síkon vetítik vissza ezt a helyzetet. Az író parabolákra és konkrét valóságot visszaadni kívánó elbeszélésekre alapoz. Váltogatja a széteső, idősíkokra bontott, szálakat elhagyó, vagy többnyire ördögi körként önmagába visszatérő szerkesztést, a zárt, lineáris menetben haladó novellatípussal. A *Robotkép*, avagy egy táj felosztása időzónákra, vagy a *Magánháború* az előbbire, *A vér-folt a mennyezeten*, az *Ihlet* pedig az utóbbira lehet példa. Csiki láthatóan nem tudja, lehet, nem is akarja eldönteni, melyik módszer a célravezető. Sok minden szól a *Robotkép* típusú „történetek” mellett. Azok a visszacsatolások, amelyeket Csiki ezekben alkalmaz, ideális keretet biztosítanak arra, hogy egység és részekre bontás sajátos szövevényével Csiki a széthulló egésze utalhasson. Az időtlenség, az időn kívüliség, amelyről nem lehet tudni tudatos kívülrekedés, vagy nem kevésbé tudatos kívülrekesztés-e, felerősíti ezeket a hatásokat. A zárt szerkezetű, hagyományosabb „történetekben” Csiki lemond

az idősíkok keveréséről, de csak azért, hogy a favorizált idősik esetlegessége még inkább megmutatkozhasson. Ráadásul még ez a zárt szerkesztés is oldódik esetenként. A csecsemők, az *Egy fivér* és az *Egy szesztestvér* című elbeszélések például füzért alkotnak olyan módon, hogy az egyik történet szinte átfolyik a másikba, s mint mikor a hullám visszaverődik a partról, szövegrészek olvadnak egybe anélkül, hogy folytatásuk következne előzményükből. Mintha Csiki variációkat játszana egy témára, úgy hogy közben a történetek lényege és a léthelyzet ellentmondásos, reménykedő vereségtudata érezhető maradjon.

Csiki ezt az amúgy is ellentmondásos képet tetézi még azzal, hogy elbeszélőként sem képes elszakadni a benne rejtőző lírikustól. Csiki lírája persze alapvetően nem különbözik novellisztikájának lényegétől, ezért aztán az átszűrődések nem szervesek. A *Hamuesőben* például, amelynek mottója gyökeresen más értelmezést ad a szövegnek, az a lírai vonulat annyira felerősödik, hogy az olvasó már-már gyanakvóvá válik az értelmezés szempontjait illetően. Hogy a kép, ha lehet még ellentmondásosabb legyen, a kötet utolsó „történetében”, a *Háborúkban*, melynek alcíme is árulkodó: Alkalmilag lekerékített részlet egy hosszú emlékből, Csiki tudatosan is vállalja az emlékezőattitűdöt, azt a magatartást, amely látszólag szinte a kötet utolsó lapján átértelmezi az eddig olvasottakat. Látszólag. Mert a *Háborúk* alapján Csiki „történetei” látszólag a múltba vetülnek. A múltba, melyet átszilizál a képzelet, s amelyben pont annyi a valóságos, mint a képzelet elem. Hiszen ez a múlt az íróban magában létező dimenzió. „Mert nem tudok igazán emlékezni, csak magamra” — mondja rezignáltan, vagy éppen büszkén (?) Csiki. Mégis a *Háborúk* nem tesz mást, mint ráfektet egy újabb réteg látszatot a már eddig is rétegezett látszatokra. Nem azért persze, hogy takarja, hanem épphogy megmutassa a valóságot. A valóságot, mely szerint a *Magánháború* nem emlékezés, nem stilizált múlt, hanem nagyon is a jelen, a vele párosuló nemzedéki vereségtudat, amelynek elemeit szórja Csiki látszólag összevisszaságban egy képzeletbeli üstbe, hogy aztán lepárolja belőle a szomorú végeredményt. Ugyancsak a *Háborúkban* mondja ki Csiki kötete kulcsmondatát, amely ugyan konkrét szövegkörnyezetben szerepel, mégis a kötet egészére jellemző: „Ki kit is győzött le, istenem?”

Csiki kötete a tudatos szerkesztés eredménye. Az egymás után sorakozó elbeszélések, „történetek” szerves egységet alkotnak, erősítik, értelmezik egymást. Érdeemes egy-egy novella ismeretében újraolvasni a korábbiakat, bizonyos motívumok átértelmeződnek, bizonyos helyzetek letisztulnak, szereplők kerülnek új megvilágításba. Szereplők, akik erőteljes nemzedéki vonásokat hordoznak, még akkor is, ha nemzedékiségüknek nem tudnak igazán arcot adni. Az író vállalja velük a közösséget, vállalja a harcot, értük és ellenük, önmagáért, önmaga ellen, az idő ellen. Mert az idő, mint testet öltött allegória mosolyog csak az időtlenségbeemelő-kísérleteken, s így az idő is ott van a végső ellenségek között. Azzal, hogy lehetőségeiktől fosztja meg Csiki hőseit. A kötet címadó parabola-novellájának hőse (az író maga?) ki is mondja: „Pattogzik rólam a sár, egy szál fegyveresen hasalok szembe egy képtelenséggel: barátaim öregségével. Elhittem nekik, mert éreztették velem. Kőből és betonból van. Egyik ablaka világít.”

Fegyverletétel valahol a közeljövőben? (*Szépirodalmi.*)

HALMÁGYI MIKLÓS